

Islamofobie zonder moslims

HOE DE REGERENDE FIDESZ-PARTIJ IN HONGARIJE MIDDELS RETORIEK AANZET
TOT ISLAMOFOBIE

Nathalie van den Berg | 4154002

Juni 2019

Eindwerkstuk Bachelor Taal- en Cultuurstudies

Hoofdrichting Religie en Cultuur

Kernpakket Religie en Politiek

Departement Religiewetenschappen

Faculteit Geesteswetenschappen

Onder begeleiding van: dr. Mariske Westendorp

Tweede beoordelaar: drs. Kadir Türkmen

Aantal woorden: 10711

Universiteit Utrecht

Fig. 1. Laszlo Balogh, *Hungarian Prime Minister Viktor Orban Attends His Fidesz Party Campaign Closing Rally*. Foto gemaakt op 6 april 2018, Székesfehérvár, Hongarije. Getty Images. Beschikbaar via <https://www.gettyimages.nl/detail/nieuwsfoto's/hungarian-prime-minister-viktor-orban-attends-his-fidesz-nieuwsfotos/942688020?adppopup=true>.

ABSTRACT

In deze scriptie wordt onderzocht hoe de politieke retoriek van de regerende Fidesz-partij in Hongarije aanzet tot islamofobie. Hiervoor zijn vier speeches (2015-2019) van premier Viktor Orbán geanalyseerd aan de hand van de *social identity theory* en *integrated threat theory*. De *social identity theory* verklaart hoe Orbán de eigen christelijke Hongaarse identiteit construeert binnen de context van het historisch-christelijke Europa. De *integrated threat theory* verklaart vervolgens dat de (moslim)migrant geconstrueerd kan worden als de ‘ander’ die een dreiging is voor het ‘zelf’.

De discoursanalyse in deze scriptie heeft tot een aantal relevante inzichten geleid. Allereerst betreffende de opkomst van de extreemrechtse politiek in Europa. De anti-migratie retoriek, verbonden aan een negatieve houding jegens de islam en moslims, kan de sociale vrede van Europa bedreigen. Verder biedt de analyse inzichten wat betreft de opkomst van illiberale democratieën. Hongarije is de eerste lidstaat van de EU die het proces van het opkomen van een illiberale democratie laat zien. Orbán zet zich in zijn retoriek af tegen liberale waarden, zoals vrijheid van beweging en universele mensenrechten.

Daarnaast biedt de analyse inzicht in het beroepen op een christelijk karakter. De Hongaarse christelijke identiteit wordt in de context van Europa en ten opzichte van de migrant geconstrueerd, die volgens Orbán vrijwel altijd moslim is. Als laatste biedt de analyse inzicht in een verschijnsel ‘islamofobie zonder moslims’. Ondanks dat de islam een vrijwel onzichtbare religie is in Hongarije zijn er de laatste jaren in Hongarije geleidelijk aan meer islamofobische percepties en discoursen waarneembaar.

INHOUD

INLEIDING.....	5
1: CONTEXT, SPEECHES, THEORIEËN	9
1.1 HONGARIJE EN MOSLIMS DOOR DE TIJD HEEN.....	9
1.2 ORBÁNS SPEECHES.....	12
1.3 HET THEORETISCH KADER.....	13
2: HET 'ZELF' (EN DE 'ANDER')	18
3: DE 'ANDER' (ALS DREIGING)	25
CONCLUSIE.....	32
BIBLIOGRAFIE.....	35

INLEIDING

Volgens het Europese Islamofobie Rapport (EIR) van de SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Arařtirmalari Vakfi; *Foundation for Political, Economic and Social Research*) zijn er sinds het begin van afgelopen decennium in Hongarije geleidelijk aan meer islamofobische percepties en discoursen waarneembaar. De vluchtelingencrisis en de groei van de Islamitische Staat zorgden er in het voorjaar van 2015 mede voor dat de islam een populair debatonderwerp werd in Hongaarse media en politiek (Sereghy 2016, 226). Tijdens de crisis koos de Fidesz-partij (regerende sinds 2010), met Viktor Orbán als premier, ervoor om de Hongaarse buitengrens van de Europese Unie (EU) af te sluiten met een hek. Op die wijze wilde de Fidesz migranten, die voornamelijk werden neergezet als moslims, buiten de Hongaarse grenzen houden. De partij, die met de verkiezingen in april 2018 voor de derde keer op rij een ruime meerderheid in het parlement won, lijkt een beleid te hebben opgezet met als doel islamofobie niet alleen te mobiliseren, maar ook te legitimeren.

In deze scriptie wordt antwoord gegeven op de volgende onderzoeksvraag: Hoe zet de politieke retoriek van de regerende Fidesz-partij in Hongarije aan tot islamofobie? Hierbij wordt de definitie van islamofobie aangehouden die gegeven is in de EIR van de SETA. De editors E. Bayraklı en F. Hafez definiëren islamofobie als volgt: ‘Anti-Muslim racism. (...) Islamophobia operates by constructing a static “Muslim” identity, which is attributed in negative terms and generalised for all Muslims’ (Bayraklı en Hafez 2016, 7). Hoewel er een statische ‘moslim’-identiteit wordt gecreëerd, wordt in de EIR benadrukt dat de islamofobische beelden tegelijk ook veranderlijk en contextafhankelijk zijn.

Volgens deze definitie brengt islamofobie meer aan het licht over de islamofob dan over de moslim of de islam. De islamofob behoort tot een dominante groep en wijst een – echte of fictieve – zondebok aan. Door deze zondebok toegang te ontzeggen tot bepaalde middelen, rechten en de dominante groep in zijn geheel verkrijgt deze dominante groep zelf (meer) macht. De term islamofobie is een veelgebruikte term in publieke, politieke en academische discoursen. Toch is er in de academische wereld weinig overeenstemming over wat het concept inhoudt. In hoofdstuk 1.3 wordt er op dit debat ingegaan, en wordt tevens aangegeven waarom de definitie van de EIR voor dit onderzoek het meest passend is.

Deze scriptie legt een verband tussen de aanzet tot islamofobie in Hongarije door de Fidesz-partij en twee theorieën: de *social identity theory* en de *integrated threat theory*. Zoals

ik zal aantonen in deze scriptie handelt de retoriek van de partij over identiteitsconstructies en dreigingspercepties. De *social identity theory* (SIT, opgesteld door Henri Tajfel en John Turner) benoemt onder andere de basis voor differentiatie en discriminatie tussen groepen. Deze toont hoe sociale categorisatie, sociale identiteit en sociale vergelijkingen gevormd worden, maar ook hoe het concept van de 'ander' geconstrueerd wordt. De *integrated threat theory* (ITT, van W.G. Stephan en C.W. Stephan) komt voort uit verschillende onderzoeken over vooroordelen en stereotypes. Deze theorie suggereert dat er vier basistypes zijn die kunnen leiden tot vooroordelen: realistische dreiging, symbolische dreiging, negatieve stereotypering en angst onder groepen. Meerdere onderzoeken hebben aangetoond dat ITT een handig theoretisch kader biedt om vooroordelen jegens moslims te bestuderen, iets wat in hoofdstuk 1.3 verder wordt toegelicht.

Het onderzoeken van het opkomen van islamofobie sinds 2015 aan de hand van bovengenoemde theorieën biedt op vier manieren inzicht in wat er vandaag de dag gaande is in Hongarije, alsmede in andere Europese landen. Ten eerste biedt een analyse van de politieke situatie in Hongarije, sinds 2004 lid van de EU, inzichten in processen die gaande zijn op Europees niveau. In meerdere Europese lidstaten zijn de laatste twee decennia extreemrechtse partijen in opkomst. Denk bijvoorbeeld aan de Perussuomalaiset in Finland, de Partij voor de Vrijheid (PVV) in Nederland, de Alternative for Germany (AFD) in Duitsland en de Dansk Folkeparti (DF) in Denemarken. De Hongaarse Fidesz deelt net als deze partijen een vijandige houding ten opzichte van migranten en islam. Hoewel deze extreemrechtse politieke partijen onderlinge verschillen laten zien in hun politieke gedachtegoed is hun anti-immigratie en anti-islam retoriek een sterk bindende factor. Deze factor bedreigt de sociale vrede van Europa (Perocco 2018, 32-34). Dit is zo omdat de politieke retoriek een klimaat bewerkstelligt waarin vijandige houdingen tussen groepen ontstaan.

Hieraan nauw verbonden is de opkomst van *illiberale democratie* in verschillende Europese landen. Het is belangrijk om op te merken dat Hongarije de eerste lidstaat is van de EU die het expliciete proces van het opkomen van een illiberale democratie laat zien. In een speech op 26 juli 2014 maakte Orbán kenbaar dat hij een illiberale democratie wilde opbouwen. Deze speech is het toonbeeld geworden van de vermeende teloorgang van de liberale democratie in Europa (Muis 2019). Eenzelfde soort retoriek als in de speech wordt bijvoorbeeld ook in Polen gebruikt (Kalmar 2018, 391). Dit is onder andere van belang omdat er in deze retoriek wordt afgezet tegen universele mensenrechten. In hoofdstuk 2 wordt er

bij de analyse van Orbán's speeches verder toegelicht wat Orbán precies ziet als liberale waarden en waarom hij hiervan afziet.

Ten derde biedt het analyseren van het aanzetten tot islamofobie inzicht in een verschijnsel dat zich ook in andere Centraal- en Oost-Europese landen manifesteert, namelijk 'islamofobie zonder moslims' (Goździak en Márton 2018, 129). In Hongarije woont slechts een gering aantal moslims. Volgens de meest recente volkstelling uit 2011 rekt 0,056 procent van de bevolking, 5579 inwoners, zich tot (met name) de soennitische islam (Sereghy 2016, 228). Naast Hongarije worden onder andere ook Tsjechië, Slowakije en Polen gekenmerkt door dit geringe aantal moslims en het aanwezig zijn van islamofobie (Kalmar 2018, 398-399; Hafez 2018, 438-439). De vraag waarom islamofobie juist in Hongarije de laatste jaren sterk toeneemt, zal in deze scriptie beantwoord worden.

Tot slot beroept de regerende Fidesz-partij zich op een christelijk karakter. De Hongaarse christelijke identiteit wordt ten opzichte van de migrant geconstrueerd, die volgens Orbán vrijwel altijd moslim is. De constructie van deze Hongaarse identiteit wordt gevormd in de context van de EU. De EU bestaat grotendeels uit landen met historisch christelijke achtergronden. Zoals in deze scriptie naar voren zal komen, verwijst de Fidesz vaak naar het christelijke fundament van Hongarije en Europa. Deze politieke retoriek wordt ingezet om een contrast ten opzichte van de islamitische wereld en haar gedachtegoed te duiden. Een vergelijkbare retoriek is ook in andere Europese lidstaten waar te nemen, zoals in Polen (Goździak en Márton 2018, 132).

Ik onderzoek de retoriek van Orbán en de Fidesz-partij aan de hand van een discoursanalyse van met name vier speeches, die zijn gehouden tussen 5 september 2015 en 10 februari 2019. Ik kies voor een analyse vanaf 2015 omdat de vluchtelingencrisis toen haar hoogtepunt bereikte. Ik kies voor speeches, omdat deze specifiek worden gehouden om niet alleen een politiek doel te behalen, maar ook om het politieke discours te promoten en beïnvloeden. Ik kies alleen de speeches van de partijvoorzitter en tevens premier van Hongarije, Victor Orbán, omdat hij door zijn voorzittersrol als spreekbuis fungeert voor de partij. Meer context over de speeches wordt gegeven in hoofdstuk 1.2.

Bij de analyse van deze speeches worden de drie uitgebrachte edities van de Europese Islamofobie Rapporten van de SETA gebruikt om contextuele data te verschaffen. Op het moment van het schrijven van deze scriptie zijn de edities van 2015, 2016 en 2017 gepubliceerd. Deze edities bevatten een algemene evaluatie van islamofobie in Europa,

rapporten van tientallen Europese landen, waaronder Hongarije, en beleidsaanbevelingen om islamofobie tegen te gaan. Deze rapporten zijn gekozen voor deze analyse, omdat ze informatie verschaffen over de ontwikkelingen en opkomst van islamofobie vanaf 2015. Ook geven ze een gedetailleerd chronologisch overzicht van alle gebeurtenissen omtrent anti-moslim racisme in Hongarije specifiek.

Om de speeches te duiden, wordt in hoofdstuk 1 aandacht besteed aan de relevante historische context van Hongarije. Ook komen de relevante situaties in zowel Hongarije als in Europa vanaf 2015 aan bod. Daarnaast worden de gebruikte methode en de theorieën verder uitgediept. In hoofdstuk 2 volgt een analyse van de constructie van de Hongaarse identiteit aan de hand van de *social identity theory*. In hoofdstuk drie wordt de *integrated threat theory* gebruikt om te analyseren hoe de ander geconstrueerd wordt als dreiging. In de conclusie wordt beargumenteerd hoe de constructies van het 'zelf' en de 'ander' als dreiging tot islamofobie kan leiden.

1: CONTEXT, SPEECHES, THEORIEËN

Om het huidige politieke discours van de Fidesz ten aanzien van de islam en moslims te begrijpen, wordt allereerst een (historische) context van de relaties tussen Hongaren en moslims geschetst. De geschiedenis deze relaties is lang en complex, waardoor slechts de voor dit onderzoek cruciale momenten worden belicht. Verder wordt in dit hoofdstuk de gebruikte methode verder uitdiepen, waarbij informatie wordt gegeven over de gekozen speeches. Als laatst wordt het theoretische kader opgezet en zal er stil worden gestaan bij het academische debat omtrent het concept islamofobie.

1.1 HONGARIJE EN MOSLIMS DOOR DE TIJD HEEN

Ruim 150 jaar lang (1541-1699) werd het grondgebied dat nu Hongarije behelst, bezet door de Ottomanen. Sporen van deze bezetting zijn tot op heden aanwezig in de publieke ruimten, zoals in geschiedenisboeken en (daarmee) het Hongaarse collectieve geheugen. Er zijn verscheidene interpretaties van deze periode, maar een nationale consensus over de bezetting blijft uit. Volgens sommigen wordt de Turkse overheersing herinnerd als een periode van politieke overheersing, niet als een religieus conflict tussen christenen en moslims (Goździak en Márton 2018, 131; Pap en Glied 2017, 116). De huidige premier van Hongarije Viktor Orbán gebruikt deze periode van bezetting als rechtvaardiging voor zijn ideeën dat Hongaren niet samen kunnen wonen met moslims (Sereghy 2016, 231). Zo zei hij tijdens een persconferentie in Brussel op 3 september 2015: 'When it comes to living together with Muslim communities, we are the only ones who have experience because we had the possibility to go through that experience for 150 years' (Rpmackey 2015).

Na de bezetting van Bosnië en Herzegovina in 1878 door Oostenrijk-Hongarije kwam er een significante hoeveelheid moslims naar het rijk. Deze migranten namen een belangrijke rol in, onder andere in het leger en de economie. Na het militaire verband dat het rijk sloot met het Ottomaanse Rijk, besloot het parlement in 1916 de islam officieel te erkennen als denominatie (Pap en Glied 2017, 117). Dit gebeurde naar het voorbeeld van het Oostenrijkse deel van het rijk, dat hetzelfde deed in 1912 (Sereghy 2017, 261).

Op 4 juni 1920 werd het Verdrag van Trianon gesloten tussen de overwinnaars van de Eerste Wereldoorlog en het huidige Hongarije. Dit verdrag staat voor veel Hongaren symbool voor territoriaal verlies en vernedering (Waterbury 2010, 30-31). De gevolgen van dit

vredesverdrag, waarbij onder andere landsgrenzen opnieuw werden getrokken, waren groot. Hongarije verloor 71,4 procent van haar grondgebied en daarmee 63,6 procent van haar inwoners, waarvan 3,5 miljoen etnische Hongaren (Magyars). Desondanks verwijst Orbán in speeches expliciet naar deze Magyars, zeggende dat ook deze Hongaren behoren tot Hongarije, ook al wonen ze buiten de grenzen (Orbán 2019). Door de veranderingen in grondgebied vond er tevens een transformatie plaats binnen Hongarije: het veranderde van een multi-etnische staat waar eerst de Hongaren slechts 54,5 procent van de bevolking uitmaakten, naar een vrijwel etnisch homogene staat, met 92,1 procent Hongaren (Waterbury 2010, 30-31).

De huidige etnische samenstelling van Hongarije is er niet veel anders. Eind 2016 werd er door het Hongaarse Bureau voor de Statistiek (KSH: *Központi Statisztikai Hivatal*) een micro-volkstelling uitgevoerd. Bij een micro-volkstelling wordt een steekproef uitgevoerd onder 10 procent van de huishoudens. In 2016 kwam dit neer op 440.000 huishoudens (Vukovich 2018, 4). Uit deze telling bleek dat 9.632.744 mensen in Hongarije zichzelf als etnisch Magyar beschouwen. Dit komt neer op ruim 98 procent van de bevolking. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat iemand twee etniciteiten kon opgeven. Iemand kon zichzelf dus zowel als Hongaars als Arabisch identificeren. Overigens lag het aantal Arabieren in 2016 op 11.704, oftewel 0,12 procent van de bevolking (ibid., 9).

De laatste officiële nationale volkstelling in Hongarije werd gehouden in 2011. Hieruit kwam naar voren dat de islam een vrijwel onzichtbare religie is in Hongarije, met maar 5579 aanhangers. Dit komt neer op 0,056 procent van de inwoners destijds (Sereghy 2016, 228). De islamitische gemeenschap wordt nationaal vertegenwoordigd door de Islamitische Raad in Hongarije, de *Magyarországi Iszlám Tanács* (MIT). Deze parapluorganisatie is opgezet in 2011 door twee officieel erkende islamitische organisaties in Hongarije, de Hongaarse Islamitische Gemeenschap (MIK, *Magyar Iszlám Közösség*) en de Kerk van Moslims van Hongarije (MME, *Magyarországi Muszlimok Egyháza*). Beide organisaties zijn soennitisch (Sereghy 2017, 260).

Eind 2016 kwam uit een peiling naar voren dat, ondanks dat de islam in Hongarije een vrijwel onzichtbare religie is, het land meedoet aan het continentaal brede fenomeen van het overschatten van de grootte van de islamitische gemeenschap. Hongaren schatten destijds het aantal moslims in het land in op 6 procent, terwijl deze dus lag op 0,056 procent. Ook kwam naar voren dat de inwoners verwachtten dat dit percentage in 2020 zou stijgen naar

14 procent, terwijl de onderzoekers verwachtten dat dit percentage zal uitkomen rond 0,1 (Sereghy 2017, 262; Ipsos MORI 2016). Ook Orbán speelt in op deze overschatting, zoals te zien is in zijn speech van 18 februari 2018:

If everything continues in this way, then the cities of Europe will clearly have majority Muslim populations. (...) If things continue like this, our culture, our identity and our nations as we know them will cease to exist. (...) Many believe that even if all this does take place, it will all take a long time. I think that those who believe this are mistaken. Analyses look ahead as far as 2050, and people of my age will reach their eighties at around that time (Orbán 2018a).

In bovenstaande speech speelt Orbán in op de gevoelens en gedachten die veel van de Hongaren volgens het onderzoek van Ipsos MORI in 2016 al hebben, namelijk dat het percentage moslims de komende jaren aanzienlijk zal stijgen. Dit is anders van wat onderzoek aantoonde. Volgens Orbán is deze stijging van het aantal moslims en het daarmee gepaarde verloren gaan van 'onze' cultuur, identiteit en naties niet iets wat in een verre toekomst zal plaatsvinden, maar iets wat mensen van zijn leeftijd nog zullen meemaken. Het gevaar lijkt op de loer te liggen. Waar hij deze uitspraken op baseert, blijft echter onduidelijk.

Deze gevoelde dreiging is, zoals in hoofdstuk 3 uitgebreider aan bod zal komen, gerelateerd aan een aantal gebeurtenissen die plaatsvonden in 2015, met name de vluchtelingencrisis en de hervestigingsquotum als gevolg van deze crisis. Volgens Eurostat kreeg Hongarije alleen in het derde kwartaal van 2015 al 108.000 asielaanvragen, 26 procent van het totaal in de Europese lidstaten en dertien keer zoveel als hetzelfde kwartaal van het jaar daarvoor (Sereghy 2016, 230). Naast de vluchtelingencrisis vonden er ook een aantal andere gebeurtenissen plaats in 2015 die grote consequenties hadden in Hongarije, zoals de aanhoudende oorlog in Syrië, de groei van de Islamitische Staat en de bijkomende aanslagen in Europa. De terroristische aanslag op Charlie Hebdo op 7 januari in Parijs was voor Orbán een reden om aan te sturen op een migratiestop. Hij beredeneerde: 'Migrants from other cultures bring only trouble and danger.' (Sereghy 2016, 229).

De EU besloot in september 2015 tot een herverdelingsquotum van 120.000 vluchtelingen (van)uit Griekenland en Italië. Deze vluchtelingen moesten verspreid worden over de Europese lidstaten (Goździak en Márton 2018, 133). Dit quotum betekende voor

Hongarije dat zij 1294 vluchtelingen moesten gaan opnemen. Orbán verzette zich hiertegen, omdat dit quotum volgens hem ervoor zou zorgen dat de etnische, culturele en religieuze identiteiten van zowel Hongarije als Europa veranderd zouden worden (zie hoofdstuk 3). Volgens Orbán had geen enkel orgaan van de EU het recht om zulke veranderingen op te leggen (Sereghy 2017, 264).

1.2 ORBÁNS SPEECHES

In deze scriptie worden vier speeches van Orbán geanalyseerd. Deze speeches zijn exemplarisch voor de manier de Fidesz Hongaren en anderen ziet en beschrijft. In deze speeches spreekt Orbán expliciet over de islam en de moslimgemeenschap. Naast de vier speeches wordt er nog een citaat geanalyseerd uit een speech gehouden op 10 mei 2018, dat interessant is bij de bestudering van de constructie van het 'zelf'. Dit citaat komt uit een speech die Orbán gaf na het afleggen van de eed voor premier.

Voor deze scriptie worden officiële Engelse vertalingen gebruikt die beschikbaar zijn op de website van de Hongaarse overheid. Hoewel vertalingen altijd afwijken van het origineel, al is het maar in de connotatie of in beeldspraak, heb ik geen redenen om aan te nemen dat deze vertalingen in betekenis en inhoud verschillen van de oorspronkelijke versies van de speeches. De speeches zijn namelijk online gezet door de Hongaarse overheid; men kan ervan uitgaan dat de speeches door professionele vertalers zijn gemaakt.

De eerste speech die geanalyseerd wordt ('Viktor Orbán's speech at the 14th Kötcse civil picnic') werd gehouden op 5 september 2015 te Kötcse. In deze toespraak geeft Orbán zijn mening over de vluchtelingencrisis. Volgens de website waarop de speech te vinden is gaat het hier om een bewerkte versie. Het is onduidelijk op welke manier deze versie bewerkt is. Ieder jaar in september deelt Orbán op dit besloten evenement zijn visies en plannen met zijn volgers. De desbetreffende speech werd gehouden op het hoogtepunt van de vluchtelingencrisis.

De tweede speech ('Viktor Orbán's speech at a meeting of the heads of Hungary's diplomatic mission abroad') werd gehouden op 7 september 2015 te Boedapest. Orbán hield deze ruim één uur durende speech twee dagen na de vorige. Anders dan bij de vorige speech waren hier wel media en oppositieleiden aanwezig.

De derde speech ('Viktor Orbán's "State of the Nation" address') werd gehouden op 18 februari 2018 te Boedapest tijdens een jaarlijkse bijeenkomst waar Orbán spreekt over de stand van zaken in het land. Ook deze speech werd slechts voor genodigden gegeven. Hoewel het onduidelijk is wie er precies waren uitgenodigd, heette Orbán de president van Hongarije, de oud-premier van Hongarije en burgemeester van Boedapest direct welkom in zijn speech.

De vierde speech ('Prime Minister Viktor Orbán's "State of the Nation" address') werd gehouden op 10 februari 2019 te Boedapest. Evenals de vorige speech gaat het hier om een *State of the Nation* speech, waarin Orbán spreekt over de stand van zaken in Hongarije. Bij beide *State of the Nation* speeches, die ongeveer 45 minuten duren, staat Orbán symbolisch voor een rij van ongeveer twintig Hongaarse vlaggen (zoals op de afbeelding op de titelpagina).

1.3 HET THEORETISCH KADER

Zoals aangegeven, analyseer ik in deze scriptie de bovengenoemde speeches aan de hand van twee theorieën: de *social identity theory* en *integrated threat theory*. Deze theorieën bieden samen een theoretisch kader om processen die zich voordoen in (westerse) landen die grote hoeveelheden (moslim) migranten ontvangen te bestuderen, als ook islamofobie. Meerdere onderzoeken omtrent islamofobie hebben gebruik gemaakt van één of beide theorieën als theoretisch kader (cf. Velasco González et al. 2008; Uenal 2016a en 2016b; Cralley en Weltzer 2008; Croucher 2013).

De *social identity theory*, hierna SIT, heeft tot op heden een significante bijdrage geleverd aan het bieden van inzichten bij de analyses van de relatie tussen verschillende en conflicterende sociale groepen. De theorie werd in 1979 opgesteld door sociaalpsychologen Henri Tajfel en John Turner en biedt een theoretisch fundament waarop verscheiden andere theorieën zijn voortgebouwd (Hogg 2006, 111). De theorie is door de jaren heen verder doorontwikkeld. In dit onderzoek zal er met name worden gefocust op de drie processen die ten grondslag liggen aan SIT; die beschrijven hoe sociale identiteitsvorming plaatsvindt en hoe het 'zelf' en de 'ander' geconstrueerd worden.

Het eerste proces, dat van sociale categorisatie, beschrijft hoe mensen de wereld om zich heen ordenen om een omgeving te creëren waarin ze zichzelf kunnen identificeren. Door het opdelen van de wereld om ons heen in segmenten, kunnen de grote hoeveelheden informatie die uit de (sociale) omgeving waar worden genomen eenvoudig worden geplaatst

en verwerkt. Bepaalde elementen worden hierbij benadrukt of juist genegeerd (Taylor en Moghaddam 1987, 73). Dit geldt onder andere voor de verschillen tussen groepen en gelijkenissen daarbinnen. Voorbeelden van sociale categorieën zijn christen, moslim, student en Hongaar.

Het tweede proces, sociale identificatie, beschrijft het bewust worden en het aannemen van de sociale identiteit van de groep waarmee men zich heeft gecategoriseerd als 'behorende tot'. Het vertelt ons wie we wel zijn en wie we niet zijn en het laat ons handelen conform de normen van de groep. Een mens heeft meerdere sociale identiteiten, welke situationeel en relationeel zijn. Zelfidentificatie is afhankelijk van context; je identificeert jezelf met verschillende sociale groepen in verschillende situaties (Spears 2011, 203). Afhankelijk van de context waarin een persoon zich bevindt, wordt bepaald welke identiteit op de voorgrond staat. Orbán is politicus, Hongaar en Europeaan. Welke van deze identiteiten benadrukt wordt, hangt af van de situatie waarin hij zich bevindt en welk punt hij wil maken. Zoals naar voren zal komen bij de analyses van de speeches wisselt Orbán hierin ook continue van identiteit.

Het derde en laatste proces, sociale vergelijking, beschrijft hoe mensen die zich identificeren met een sociale groep betekenis en waarde van de eigen groep vaststellen door deze te vergelijken met andere groepen. SIT-theoretici stellen dat de waarde die we ontleen aan het lidmaatschap aan onze eigen groep afhankelijk is van de mate waarin we onze eigen groep op een positieve manier kunnen vergelijken met een andere groep. Aangezien ons gevoel van eigenwaarde wordt bepaald aan de hand van deze evaluatie zijn we gemotiveerd om een positieve zelfevaluatie te behouden of deze uit te vergroten (Spears 2011, 203).

Wanneer de sociale vergelijking resulteert in een negatieve zelfevaluatie worden er bepaalde mechanismen in werking gezet om deze evaluatie positiever te maken (Uenal 2016b, 97). Verscheidene studies hebben aangetoond dat mensen die zich sterk met hun eigen groep identificeren, meer geneigd zijn om negatieve denkbeelden te ontwikkelen ten aanzien van de andere groep. Ook zien ze die andere groep meer als bedreigend. Dit vindt bijvoorbeeld plaats in gevallen waarbij een andere groep wordt ervaren als dreiging voor de eigen groep, bijvoorbeeld door een geschiedenis van conflicten tussen de groepen. In zulke gevallen kan men een denigrerende blik construeren ten aanzien van die andere groep. Dit mechanisme wordt in werking gezet om in de sociale vergelijking een positievere zelfevaluatie te bereiken dan de andere groep (ibid., 97).

De integrated threat theory, hierna ITT, is een theorie die, in dezelfde lijn als hierboven, veronderstelt dat een individu bevooroordeeld reageert wanneer hij het gevoel heeft dat zijn sociale groep aangevallen wordt. De theorie, die is opgesteld door W.G. Stephan en C.W. Stephan (1996), beschrijft hoe deze dreiging niet wezenlijk hoeft te zijn; enkel de perceptie van dreiging is al voldoende om vooroordelen te genereren. Ik neem hier Stephen Croucher's definitie van vooroordelen over, namelijk: 'A set of negative attitudes or beliefs related to the expression of negative emotions or hostility towards members of an out-group' (Croucher 2013, 47). Deze definitie relateert het hebben van negatieve houdingen en overtuigingen jegens leden van een andere groep aan het uiten van vijandigheid richting hen.

Meerdere onderzoeken hebben aangetoond dat ITT een handig theoretisch kader biedt om vooroordelen jegens moslims te bestuderen. In het onderzoek van Velasco González et al. (2008) werd ITT gebruikt om vooroordelen van jongeren jegens moslims te onderzoeken in Nederland. Dit was de eerste studie waarin ITT werd gebruikt in relatie tot vooroordelen jegens moslims. Uit de studie kwam naar voren dat symbolische dreiging een rol speelt tussen (etnische) *in-group* identificatie en het ontwikkelen van anti-moslim vooroordelen.

ITT integreert verschillende theoretische benaderingen en onderzoeken naar vooroordelen en stereotypen (Velasco González et al. 2008, 669). ITT-theoretici beweren dat er vier typen dreigingen zijn die tot vooroordelen kunnen leiden: realistische dreigingen, symbolische dreigingen, negatieve stereotypering en angst tussen groepen onderling. De eerste drie vinden plaats op groepsniveau, angst tussen groepen onderling op een individueel niveau. Aangezien ik bij de analyse in deze scriptie focus op het groepsniveau zal de laatste dreiging niet mee worden genomen.

Realistische dreigingen betreffen dreigingen jegens het economische, politieke en/of fysieke welzijn van een groep. Zaken zoals bijvoorbeeld politieke macht worden beschouwd als schaars, waardoor individuen met anderen erom moeten concurreren. Hoe groter de ervaren dreiging van concurrentie om dit soort middelen, hoe meer de eigen groep geneigd is om zichzelf negatief op te stellen tegenover de concurrerende groep (Stephan en Stephan 1996, 418). Een voorbeeld van een realistische dreiging is bijvoorbeeld wanneer minderheidsgroepen of migranten door politici worden aangewezen als de reden voor economische problemen in een land. Deze politieke retoriek kan volgens ITT leiden tot meer wantrouwen jegens deze groepen (Croucher 2013, 48).

De tweede type dreiging is symbolische dreiging. Dit soorten dreiging betreft de waarden en overtuigingen van de eigen groep en raakt daarmee aan haar cultuur en identiteit. Meerdere studies hebben aangetoond dat symbolische dreiging van minderheidsgroepen of migranten gerelateerd kan worden aan negatieve houdingen ten aanzien van deze groepen (Velasco González et al. 2008; Croucher 2013, 48). In hoofdstuk 3 wordt aangetoond hoe Orbán symbolische dreiging ervaart en construeert van (moslim)migranten richting de Hongaarse en christelijke identiteit.

De derde dreiging die ITT noemt is negatieve stereotypering. Stereotypes leiden tot bepaalde verwachtingen; deze verwachtingen kunnen vervolgens weer leiden tot vooroordelen (Stephan en Stephan 1996, 417). Wanneer men een negatief stereotype beeld in zijn hoofd heeft van een bepaalde andere groep – bijvoorbeeld het idee dat een groep gewelddadig is – dan neemt men aan dat elk lid van die groep zich zal gedragen conform deze negatieve en dreigende kenmerken (Velasco González et al. 2008, 669).

Deze twee theorieën (SIT en ITT) kunnen samen een verklaring bieden voor de opkomst van islamofobie in Hongarije. Zoals genoemd in de inleiding bestaat geen consensus over de definitie van islamofobie. In de praktijk brengt dit nogal wat moeilijkheden met zich mee. Academics erkennen dat islamofobie bestaat, ondanks dat het dus niet duidelijk is wat dit concept precies omvat. De term - die in 1997 opkwam in het hedendaagse discours maar vooral na 2001 veel gebruikt werd, met name ook buiten de academische wereld - wordt door academics als S. Lee et al. en T. Abbas in verband gebracht met angst voor de islam, angst voor de moslim óf angst voor beiden (Bleich 2012, 181). Voor anderen academics, zoals J.P. Zúquete en M. Semati, is islamofobie slechts gericht naar de islam en niet naar moslims. Voor J. Stolz gaat islamofobie niet zozeer over angst, maar meer over een afwijzing van de islam of moslims. Naast de cognitieve elementen benoemt hij ook een actie component. Voor Stolz omvat islamofobie dus een gedachteproces en gevoel die concrete handelingen tot zijn gevolg hebben (ibid., 181).

Politicooloog Erik Bleich bespreekt in zijn artikel *Defining and Researching Islamophobia* (2012) de veelgebruikte definities van islamofobie. Hij stelt voor om islamofobie te beschrijven als 'indiscriminate negative attitudes or emotions directed at Islam or Muslims' (Bleich 2012, 182). Deze negatieve houdingen en emoties zijn gericht naar de gehele groep of haar leden, omdat ze lid uitmaken van deze groep. Interessant is dat Bleich, door zowel de islam als de moslims te noemen, islamofobie erkent als multidimensionaal construct.

Een van de aspecten waar F. Uenal in zijn onderzoek *Disentangling Islamophobia* (2016a) op focust is deze multidimensionaliteit van islamofobie. Hij uit zijn kritiek op hoe in veel studies geen verschil wordt gemaakt tussen vooroordelen jegens moslims en anti-islam sentiment. Hij beargumenteert dat moslims en de islam twee verschillende sociale categorieën zijn; moslims als individuen en islam als religie en cultuur (Uenal 2016a, 67-68). Deze sociale categorieën zouden niet zomaar samengenomen moeten worden als hetzelfde, onder de noemer 'islamofobie' (Uenal 2016a, 79).

Aangezien ik de multidimensionaliteit van islamofobie erken, wordt er in de komende hoofdstukken zowel gefocust op anti-moslim als anti-islam elementen in de retoriek van de Fidesz-partij. De definitie van islamofobie in de EIR van de SETA benoemt expliciet 'anti-moslim racisme' (Bayraklı en Hafez 2016, 7). Hoewel deze definitie niet direct focust op anti-islam sentiment wordt er in de rapporten over de situatie in Hongarije wel degelijk een onderscheid gemaakt in de visie jegens islam en moslim. Dit zal worden weergegeven in hoofdstuk 3.

De definitie van islamofobie zoals opgesteld in de EIR is passend voor dit onderzoek omdat het, net als SIT, de nadruk legt op een dominante groep die niet alleen haar macht wilt behouden, maar deze - waar kan - wil uitvergroten. In de EIR wordt niet expliciet uitgelegd om wat voor een soort macht het precies gaat. Het zou macht kunnen betreffen over de schaarse zaken die zijn omschreven bij de realisitsche dreiging van ITT. Zoals hierboven besproken, is volgens SIT-theoretici een sociale groep niet alleen geneigd een positieve zelfevaluatie te verkrijgen maar ook te behouden. Hierdoor sluiten de gekozen definitie van islamofobie en de SIT goed op elkaar aan.

De definitie van islamofobie sluit ook aan bij de inzichten van de ITT. Het aanwijzen van een zondebok als middel om macht te verkrijgen of uit te breiden door de zondebok uit te sluiten van middelen of van de geconstrueerde eigen groep, sluit aan bij het realistische dreigings-component van ITT. Het construeren van een negatieve en statische moslimidentiteit, die vervolgens wordt gegeneraliseerd voor alle moslims, sluit aan bij het negatieve stereotyperings-aspect van ITT. De keuze voor de definitie van islamofobie zoals beschreven in de EIR is daarom, gezien de gebruikte theorieën in deze scriptie, uitermate passend.

2: HET 'ZELF' (EN DE 'ANDER')

In dit hoofdstuk wordt geanalyseerd hoe de Fidesz het 'zelf' – de Hongaarse identiteit – construeert in speeches van Orbán. Er dient eerst begrepen te worden hoe de Fidesz het 'zelf' construeert, voordat geanalyseerd kan worden hoe de 'ander' daar (als dreiging) tegenover staat. Allereerst zal kort gekeken worden naar de Fidesz en de belangrijke normen en waarden voor de partij. Vervolgens zal, aan de hand van de processen van de *social identity theory*, worden geanalyseerd hoe Orbán in zijn speeches de Hongaarse identiteit (Magyar) construeert in de context van Europa en hoe daarmee ook de 'ander' ontstaat.

DE FIDESZ

De politieke partij Fidesz is opgericht in 1988 in Hongarije. De partij wordt door de partijleider Viktor Orbán in zijn speeches beschreven als een familie, gebaseerd op bloedverwantschap, gebaseerd op christelijke waarden en illiberaal van aard (Orbán 2015a). Deze identiteit van de partij wordt telkens aangehaald door Orbán in zijn speeches. Zo ook in zijn speech op 18 februari 2018, waarin Orbán benadrukt dat de Fidesz, anders dan andere politieke partijen in Hongarije, 'hartstochtelijk' van Hongarije houdt en bereid is alles voor haar te doen. Bij de omschrijving van de eigen politieke partij vindt ook al sociale vergelijking plaats, aangezien contrasten met andere partijen worden belicht. Orbán gaat in zijn speech verder door op de geschiedenis van de Fidesz:

In Hungarian politics, Ladies and Gentlemen, we offer continuity and experience. Our bloodline extends from the first democratic election to the present day. We were in opposition for sixteen years and in government for twelve (...) We are anti-communists and patriots (Orbán 2018a).

In zowel april 2010, 2014 en 2018 won de partij de parlementsverkiezingen en werd Viktor Orbán, die van 1993 tot 2000 en vanaf 2003 tot heden de voorzitter is van de partij, herkozen als premier. In april 2018 begon het vierde kabinet onder Orbán.

DE HONGAAR (EN DE 'ANDER')

Orbán ordent – conform het eerste proces van SIT, sociale categorisatie – de wereld om zich heen in zijn speeches om een omgeving te creëren waarin hij het 'zelf' kan identificeren. De ordening van de wereld en Hongarije vindt plaats binnen de context van Europa en de EU. Hongarije is een Europees land en lid van de EU. In zijn speeches benadrukt Orbán hoe Europa een continent is dat is gefundeerd op een historisch-christelijke cultuur (Orbán 2018a).

De sociale categorieën 'christelijk' en 'Europees' lijken voor Orbán synoniemen te zijn, die als strategische en politieke middelen ingezet worden voor de constructie van een 'eigen' identiteit ten opzichte van onder andere de moslimidentiteit. Orbán gaat in zijn toespraken vaak slordig en onduidelijk om met het noemen van de 'christelijke aspecten' van de Hongaarse identiteit. In zijn kerstboodschap in 2017 zei hij het volgende:

We Europeans — whether we admit it or not, whether we know it or not — live in a culture organized according to the teachings of Christ. I quote here our erstwhile Prime Minister, József Antall: In Europe, even the atheist is a Christian... According to the Gospel of St Mark, Christ's second commandment states, 'Love your neighbour as yourself.' Nowadays many in Europe like to refer to this commandment of Christ's. They mean to blame us for claiming to be Christians and yet not wanting, indeed not permitting, millions arriving from other continents to settle in Europe. However, they're forgetting the second half of the commandment. And this teaching consists of two parts: we must love our neighbour, but we must also love ourselves (Kalmar 2018, 394, cursivering origineel).

Europeanen zijn volgens Orbán christenen. Zelfs atheïsten in Europa zijn volgens Orbán christenen. Hij negeert hierbij onderlinge culturele en christelijke verschillen in Europa. Dit sluit aan bij de omschrijving van het eerste proces van de SIT, waarbinnen verschillen binnen sociale groepen (hier Europeanen) worden genegeerd en innerlijke overeenkomsten worden benadrukt of uitvergroot. Orbáns redenering voor het zeggen dat zelfs Europese atheïsten christenen zijn, lijkt te liggen in het feit dat 'wij Europeanen' leven in een cultuur die gebouwd is op een christelijk fundament.

Orbán benadrukt bij het ordenen van de wereld in dit geval de christelijke identiteit van geheel Europa – inclusief de atheïsten – en daarmee ook Hongarije. Hij neemt deze christelijke identiteit aan, conform het tweede proces van SIT: sociale identificatie. In bovenstaand citaat wordt al duidelijk dat Orbán hiermee een opzet geeft (én een rechtvaardiging) voor het niet willen toelaten van migranten. Door te zeggen dat ‘christelijk zijn’ inhoudt dat je aan jezelf moet denken, zegt hij impliciet dat de migrant de ‘ander’ is, dat deze ‘ander’ niet eenzelfde cultuur deelt als ‘wij’ en dat ‘wij’ dus niet open hoeven te staan voor deze ‘ander’. Deze ‘wij’ bestaat volgens Orbán uit de Europeaan, de christen en de Hongaar.

Hoewel Orbán benadrukt dat Europa ingebed is in een christelijke cultuur, bespreekt hij ook dat West-Europa aan het veranderen is. Conform het tweede en het derde proces van SIT, sociale identificatie en sociale vergelijking, begint Orbán steeds meer vast te stellen wie de Hongaren *wel* zijn en wie *niet* door het ‘zelf’ te vergelijken met anderen. In zijn speech op 18 februari 2018, nog geen twee maanden na de bovenstaande kerstboodschap, zegt hij het volgende:

The great old European nations in Western Europe have become immigrant countries. Day by day their cultural foundations are being transformed, the population raised in a Christian culture is declining, and the major cities are undergoing Islamisation (Orbán 2018a).

West-Europa is een gebied geworden waarmee Orbán zich niet langer wil identificeren. Dit is volgens hem een gebied waar de christelijke cultuur verdwijnt door de komst van migranten met een islamitische achtergrond. Orbán spreekt daarom voornamelijk over Hongaren als Centraal-Europeanen. In tegenstelling tot West-Europa hebben de Centraal-Europeanen, en daarmee de Hongaren, wel een toekomst waarin de eeuwenoude tradities en christelijke cultuur bewaard en beschermd kunnen blijven (Orbán 2018a). Orbáns retoriek maakt een dreiging en een bepaalde urgentie voelbaar. Hier wordt uitgebreider op ingegaan in hoofdstuk 3.

Orbán beschrijft in zijn speeches het verlangen om de nationaal-christelijke identiteit te versterken. Hiermee bedoelt hij met name de christelijke cultuur en tradities. Het is in deze context interessant om op te merken dat Hongarije een van de minst religieuze landen is in

Europa wanneer er wordt gekeken naar de hoeveelheid inwoners die regelmatig de kerk bezoekt (Goździak en Márton 2018, 132). Hoewel ontkerkelijking niets zegt over de mate van religiositeit in een land, wordt door Orbán's herhaaldelijke nadruk op de christelijke componenten van de nationale identiteit niet het idee gewekt dat er sprake is van een sterke ontkerkelijking in Hongarije. Orbán benoemt in zijn speech van 18 februari 2018 dat blijkbaar 78 procent van de Hongaren waarde hecht aan de christelijke cultuur en tradities en deze wil behouden:

Today when European people talk about Christianity – and this distinction is important – they are primarily thinking of its culture and their way of life. This is why, according to opinion polls and analyses, 78 per cent of people in Hungary want us to preserve our Christian culture and our Christian traditions (Orbán 2018a).

Orbán benadrukt in zijn speeches het hebben van een christelijke identiteit, voor zowel de partij als het land. In zijn speech gehouden op 5 september 2015 bespreekt hij hoe de christelijke identiteit een bepaalde volgorde van prioriteit onthult:

First of all, we are responsible for our children, then for our parents. This comes before all else. Then come those with whom we live in our village or town. Then comes our country, and then everyone else may come (Orbán 2015a).

Net als in bovenstaande uitspraak uit de kersttoespraak, benadrukt Orbán in dit citaat het belang om eerst te zorgen voor je naaste voordat je dat voor een ander doet. Dit zijn waarden die volgens Orbán gekoppeld zijn aan de christelijke sociale identiteit. Waarom dit expliciet christelijke waarden zijn, noemt hij niet in dit citaat. In alle vier de speeches herhaalt Orbán dat Hongarije een christelijk land is, maar het blijft uit welke verdere normen deze 'christelijke' sociale categorie precies met zich meebrengt.

De nationale en christelijke identiteit gaat volgens Orbán niet samen met de liberale identiteiten in Europa. De nationale en christelijke identiteit van Hongarije kan volgens hem alleen versterkt worden los van het liberalisme (Orbán 2015a). Orbán beschrijft in zijn speech

van 5 september 2015 dat de periode van ‘liberaal gebrabbel’ ten einde is gekomen. Dit brengt volgens hem mogelijkheden met zich mee:

This era [of liberalism] is now at an end, and this situation both carries a huge risk and offers a new opportunity. It offers the chance for the national-Christian ideology, way of thinking and approach to regain dominance – not only in Hungary, but throughout the whole of Europe (Orbán 2015a).

Het is volgens Orbán niet mogelijk om liberaal te zijn en tegelijkertijd de nationaal-christelijke ideologie na te leven. Hij omschrijft hoe liberalen zichzelf willen zien als ‘goede’ mensen. Zaken die volgens Orbán als ‘goed’ gezien worden door liberalen, zijn vrijheid van beweging en universele mensenrechten. Hij beschrijft hoe deze zaken ‘rampzalige gevolgen’ hebben, aangezien het niet mogelijk is om zowel ‘liberaal goed’ te zijn als ervoor te zorgen dat de levensstandaard hoog blijft (Orbán 2015a). Liberalen zijn volgens Orbán zwak aangezien hun handelen ertoe leidt dat een omgeving gecreëerd wordt waarin Europa, en daarmee Hongarije, haar rijkdommen verliest.

Het is geen toeval dat Orbán vrijheid van beweging en universele mensenrechten noemt als voorbeelden voor wat liberalen zien als ‘goed’. Hij refereert hiermee aan de vluchtelingen crisis en lijkt te willen zeggen dat de komst van de migranten zal leiden tot het verlagen van de Europese levensstandaard. Orbán schildert hier liberalen af als mensen die het ‘goed’ willen doen voor iedereen. Christenen schildert hij wederom af als mensen die aan hun eigen groep en het behoud daarvan denken. Het willen terugwinnen van de nationaal-christelijke ideologie, sluit aan bij het onderdeel van SIT dat beschrijft dat een sociale groep zijn identiteit (in dit geval de christelijke identiteit van de natie) niet alleen wil behouden, maar ook wil laten groeien. Orbán had deze wens, zo blijkt uit bovenstaand citaat uit 2015, destijds niet alleen voor Hongarije, maar voor heel Europa.

In bovenstaande alinea’s wordt duidelijk dat het derde proces van SIT, sociale vergelijking, al duidelijk aanwezig is. Orbán vergelijkt namelijk Hongarije met West-Europa en trekt hieruit de conclusie dat zij, de Hongaren, West-Europa niet achterna willen. Hongarije moet volgens Orbán haar christelijke culturele fundering behouden en niet, zoals in West-Europa gebeurd is, islamisering ondergaan. Waar Orbán zichzelf eerder als Europeaan zag, verschuift dat nu naar een Centraal-Europese identiteit.

Een belangrijk onderdeel hierbij is het willen beschermen van de etnische en culturele compositie van Hongarije. In zijn speech gehouden op 10 mei 2018 zegt Orbán het volgende:

We are a unique species. We have a language that is unique to us. There is a world which we alone see and which we alone render through the prism of Hungarian language and culture. Without us human civilisation would certainly be deprived of a language, a view and a characterisation of the world. This must sustain the firm resolve of the government of the day. In the outside world the Government should present itself and represent Hungary in the knowledge that we have achieved a great deal, and that we have contributed to the sum total of human achievement in science, culture, sport and the arts. We must have the confidence and dignity of a country which knows that the Hungarians have given more to the world than they have taken from it. Our achievements give us the right to continue our history. The Government must continuously expand this rightful claim, and the Hungarian community's contribution to the world (Orbán 2018b).

In bovenstaand citaat wordt het Hongaarse volk door Orbán opgehemeld. Dit is conform het derde proces van SIT, dat beschrijft hoe een sociale groep streeft naar een positieve zelfevaluatie. Er wordt in het bovenstaande citaat onmiskenbaar benadrukt door Orbán hoe belangrijk, uniek en essentieel het Hongaarse volk is voor de rest van de wereld. Het is bijzonder hoe Orbán Hongaren als een apart 'soort' mens wegzet. De Hongaarse taal en cultuur zouden de kracht hebben om mensen de wereld op een bepaalde manier te laten aanschouwen en te laten karakteriseren die niet alleen uniek is, maar die ook iets bijdraagt aan de gehele wereldbevolking. Wat die bijdrage precies is, noemt hij niet. Orbán noemt geen concrete voorbeelden bij dergelijke grootse uitspraken om zijn visie te ondersteunen. Desondanks is zijn visie helder: de uniciteit en het vermogen van Hongaren om de wereld op een unieke manier te aanschouwen worden door Orbán ingezet om het Hongaarse bestaansrecht te legitimeren.

DEELCONCLUSIE

Deze positieve evaluatie van het 'zelf', de Hongaren, is cruciaal volgens het derde proces van SIT, zeker in contrast met een geconstrueerde 'ander'. Om in de vergelijking van de Hongaren

met de West-Europeanen en de (moslim)migranten een positieve zelfevaluatie te verzekeren, verheerlijkt Orbán de eigen identiteit. Wanneer een sterkere identificatie ontstaat met de eigen groep, de Hongaren – wat vanzelfsprekender is wanneer zulke positieve componenten aan de sociale identiteit worden gekoppeld – ontstaan er ook meer negatieve denkbeelden ten aanzien van de dreigende 'ander', in dit geval de (moslim)migranten.

3: DE 'ANDER' (ALS DREIGING)

In dit hoofdstuk zal aan de hand van de *integrated treat theory* worden geanalyseerd hoe Orbán in zijn speeches de 'ander' als dreiging construeert.

DE MOSLIM EN DE ISLAM

Wanneer Orbán spreekt over moslims, maakt hij een onderscheid tussen moslims die al lange tijd woonachtig zijn in Hongarije en migranten die nu arriveren. Hoewel 'migrant' niet gelijk staat aan 'moslim', lijkt Orbán dit verband wel te leggen; op zijn minst impliciet. Dit wordt onder andere duidelijk doordat hij zegt dat de meerderheid van de migranten uit de islamitische wereld zal arriveren (Orbán 2018a).

In zijn speech van 7 september 2015 verwijst Orbán naar de Hongaarse moslimgemeenschap:

We are perfectly happy to have kebab shops on our main streets. And at Easter we like to buy lamb from the local Syrian butcher. They have their own living, they have settled here, and contribute with their work to the value which Hungary generates year after year. Therefore, we shall continue to appreciate the Muslim community which we have in Hungary, but we do not at all wish to see a sudden and dramatic rise in their numbers as a result of external intervention (Orbán 2015b).

Orbán construeert een statisch beeld van de Hongaarse moslims. Ze lijken vooral gewaardeerd te worden om simpele en insignificante bijdrages zoals het leveren van kebab en lamsvlees. Deze moslims worden in Orbán's retoriek niet geconstrueerd als een dreigende 'ander'. Dit komt omdat ze gedurende de laatste vijftientig jaar op rechtmatige wijze naar Hongarije zijn gekomen, toestemming hebben gevraagd om bedrijven te starten en met hun werk iets bijdraagt aan Hongarije.

De dreiging lijkt volgens Orbán vooral te liggen in de gevolgen die een groei van de moslimgemeenschap met zich teweeg zou brengen. Het arriveren van (moslim)migranten zou zorgen voor die groei. Zoals genoemd in hoofdstuk 1.1, wordt het aantal moslims dat in Hongarije woont overschat door de Hongaren. Het percentage moslims in Hongarije wordt

door hen geschat op 6 procent, terwijl dat in werkelijkheid onder de 0,1 ligt. Daarnaast kwam naar voren dat de Hongaren verwachtten dat dit percentage in 2020 gestegen zou zijn naar 14 procent (Sereghy 2017, 262; Ipsos MORI 2016). Doordat het idee bestaat dat de groep 'anderen' snel groeit in omvang en aantal, wordt de gevoelde dreiging vergroot. Dit resulteert volgens ITT in negatievere houdingen jegens deze 'andere' groep. In zijn speech op 5 september 2015 bespreekt Orbán dat Hongarije wordt overspoeld:

We are inundated with countless immigrants: there is an invasion, they break down fences, and it is clear to us all that they are not seeking refuge, and are not running for their lives (Orbán 2015a).

Orbán spreekt van een vijandelijke en onwelkome inval van ontelbaar veel migranten. In zijn woorden weerklinkt een niveau van dreiging waar men haast geen grip op kan krijgen. Orbán maakt duidelijk dat de mensen die binnenbreken geen vluchtelingen zijn op zoek naar veiligheid, maar migranten die 'eenzelfde leven willen als dat van ons' (ibid.). Hiermee zwakt hij de ernst van de vluchtelingencrisis af en creëert hij een omgeving waarin de (moslim)migranten als een dreiging kan worden geconstrueerd.

De (moslim)migranten die nieuw arriveren, vormen volgens Orbán onder andere een dreiging omdat de islamitische cultuur en de manier van leven van die moslims niet aangepast kan worden aan de Europese christelijke waarden (Sereghy 2016, 236-237). Uit een onderzoek uit 2016 van PEW Research Center bleek dat 76 procent van de Hongaarse respondenten meent dat moslims niet bereid zijn te integreren. Ook menen ze dat moslims een leven willen dat anders is dan dat van de Hongaren en de Hongaarse gewoontes (Sereghy 2017, 262). Het gevoel dat de 'ander' andere waarden heeft dan de 'eigen' groep, past in de symbolische dreiging zoals omschreven in ITT. Deze gevoelde dreiging kan leiden tot negatieve houdingen jegens de 'andere' groep, omdat de contrasterende waarden ervaren kunnen worden als een bedreiging van de waarden van het 'zelf'. Dit wordt versterkt door het idee dat de 'ander' in aantallen groeit en niet bereid is te leven volgens de waarden van de 'eigen' groep.

In zijn speech van 7 september 2015 neemt Orbán de ruimte om een aantal kanttekeningen te plaatsen bij zijn eerdere opmerkingen over de islam. Orbán benoemt dat de Fidesz geen problemen heeft met de islam. Dit is gezien de politieke en economische

relaties die Hongarije heeft met islamitische landen een strategische zet, aangezien een negatieve retoriek deze relaties nadelig zou kunnen beïnvloeden. In de speech zegt Orbán het volgende:

We look upon Islam as an intellectual and spiritual structure which has great merits and which created entire civilisations over a considerable part of the world. We do not live in those civilisations, we live in the Christian civilisation, but we nonetheless recognise them (Orbán 2015b).

Orbán zegt geen probleem te hebben met de islam, maar dit lijkt vooral het geval te zijn bij een manifestatie van deze religie buiten de Hongaarse (en Europese) grenzen.

DE CULTUREEL-ETNISCHE SAMENSTELLING

Orbán vreest dat de komst van migranten Hongarije op eenzelfde manier zal transformeren als West-Europa. Hij zegt in zijn speech op 5 september 2015 dat migranten de huidige cultureel-etnische samenstelling van de Hongaarse bevolking, die hij omschrijft als 'kleurrijk en divers genoeg', bedreigen (Orbán 2015a). Zijn woordkeuzes zijn opmerkelijk, aangezien de samenstelling van de Hongaarse bevolking vaker – zoals eerder – wordt geduid als etnisch homogeen (Schafft en Kulcsár 2015, 569-570).

In zijn speech op 18 februari 2018 zegt Orbán dat de Hongaren alleen een toekomst zullen hebben als ze Hongaars blijven:

I believe that we Hungarians have a future if we remain Hungarian: if we cultivate the Hungarian language, defend our Christian and Hungarian culture, and preserve independence and Hungarian freedom (Orbán 2018a).

Mensen die voor migratie zijn, kiezen volgens Orbán voor landen met gemixte populaties (zowel christelijk als moslim), een kleiner wordende christelijke bevolkingsgroep en voor de verdwijning van het 'zelf' (Orbán 2019). De dreiging van de vermeende ondergang van de christelijke cultuur en tradities door de komst van (moslim)migranten, is een symbolische dreiging.

Hoewel de dreiging eerst alleen vanuit het zuiden werd gevoeld, lijkt de dreiging nu ook vanuit het westen te komen. Dit is volgens Orbán omdat West-Europa een gebied is geworden met een grote moslimbevolking:

Western Europe has become an immigrant zone and a world of mixed populations; and, unlike central Europe, it is heading in the direction of a completely new development future. This is bad news for us. This means that Islamic civilisation – which has always seen its mission as the conversion of Europe to what it calls the true faith – will knock on Central Europe’s door not only from the South, but also from the West (...) We have prevented the Muslim world from inundating us from the south. Facing that direction we are the last country in Latin – or Western – Christianity. We are standing firm. Our defence lines are sufficient to hold back the largest flows (Orbán 2018a).

In bovenstaand citaat wordt de symbolische dreiging die gevoeld wordt door Orbán aangesterkt doordat Orbán het gevoel wekt dat Hongarije wordt ingesloten door de ‘ander’. Hongaren zijn omsingeld door de ‘ander’. Die ‘ander’ heeft als doel om Europa te bekeren tot de islam. Het hoge dreigingsniveau voor het ‘zelf’ resulteert volgens ITT in meer negatieve houdingen jegens de ‘ander’.

TERRORISME EN GEWELD (JEGENS VROUWEN)

Orbán benoemt in zijn speeches ook een aantal ‘realistische’ dreigingen die gepaard gaan met de migranten. Op 10 februari 2019 spreekt Orbán over de dreiging van het fysieke welzijn:

Migration boosts crime – in particular, crimes against women – and spreads the disease of terrorism among us (Orbán 2019).

Dit is niet de eerste keer dat Orbán migranten lijkt te stigmatiseren als terroristen. Zoals genoemd is in hoofdstuk 1.1, legde Orbán begin 2015 al de link tussen migratie en terrorisme na de terroristische aanslag op Charlie Hebdo. Hij stuurde toen aan op een migratiestop, want: ‘Migrants from other cultures bring only trouble and danger’ (Sereghy 2016, 229). Het stigmatiseren van migranten als terroristen valt tevens onder negatieve stereotypering zoals

omschreven is door ITT. Migranten worden als ‘gewelddadig’ gezien; dit is een generaliserende en negatieve beeldconstructie. Deze constructie kan leiden tot meer angst jegens de (moslim)migranten.

Deze angst kwam ook naar voren uit het eerdergenoemde onderzoek van PEW Research Center. Uit het onderzoek bleek dat Hongaren zeer angstig zijn over de komst van vluchtelingen naar de EU. Van de Hongaarse respondenten liet 76 procent weten dat zij denken dat vluchtelingen de kans op terroristische aanslagen vergroten. De dreiging die (moslim)migranten zouden vormen op het fysieke welzijn van de Hongaren, kwam ook naar voren in de billboardcampagne van de Hongaarse overheid. Deze campagne vond plaats tijdens de aanloop van een referendum in oktober 2015. Het referendum was ingesteld na het herverdelingsquotum van de EU in september 2015. Op twee van de billboards stond het volgende: ‘Did you know? More than 300 people were killed in terrorist attacks in Europe since the start of the migrant crisis’, en: ‘Did you know? The Paris terrorist attacks were carried out by immigrants’ (Sereghy 2017, 264).

Op een van de andere billboards van de campagne stond: ‘Did you know? Since the start of the immigration crisis, sexual harassment of women has increased in Europe?’ (Sereghy 2017, 264). In het bovengenoemde citaat van Orbán wordt ook een verband gelegd tussen migratie en geweld jegens vrouwen. Hoewel Orbán dit niet expliciet noemt in zijn speeches, lijkt het wel alsof seksueel geweld onderdeel zou kunnen zijn van wat hij bedoelt met ‘geweld tegen vrouwen’. Uit dergelijke uitspraken komt een urgentie naar voren om ‘onze’ vrouwen te beschermen tegen het dreigende gevaar, namelijk de mannelijke migranten. Ook deze dreiging kan worden gekoppeld aan de omschrijving van negatieve stereotypering van ITT. Er wordt hier namelijk een beeld geconstrueerd van de mannelijke migrant als seksistisch en (wederom) gewelddadig.

E. Goździak en P. Márton benoemen dat moslimvrouwen in anti-vluchtelingendebatten worden neergezet als dreiging, omdat zij meer kinderen zouden baren dan de Hongaarse vrouwen. Het gevolg hiervan zou zijn dat moslims Hongaren zullen overtreffen in aantallen (Goździak en Márton 2018, 127). Opvallend hierbij is het zeven punten tellende plan dat Orbán begin 2019 introduceerde. In dit plan staat onder andere dat jonge getrouwde koppels geld ontvangen wanneer zij kinderen krijgen. Deze koppels hoeven het geld niet terug te betalen wanneer zij drie of meer kinderen krijgen (Orbán 2019). Hoewel hij niet zegt dat dit plan is opgezet om ervoor te zorgen dat de Hongaren in aantallen

vermeerderen (zodat zij niet overheerst worden door de moslims), zou dit wel een achterliggende reden kunnen zijn.

SOUVEREINITEIT

De gevoelde symbolische en realistische dreigingen leiden ertoe dat Orbán zich menigmaal beroept op zijn taak om Hongarije te beschermen. Deze taak komt mede voort uit het feit dat Hongarije een buitengrens van de EU bewaart en een buitengrens vormt van de Schengenzone. Orbán zet zichzelf daarmee ook neer als de beschermer van het christendom in niet alleen Hongarije, maar heel Europa (Orbán 2015b; Sereghy 2016, 231; Pap en Glied 2017, 124). De gevoelde dreigingen resulteerden, zoals in de inleiding werd genoemd, in de keuze om tijdens de vluchtelingencrisis in het najaar van 2015 de Hongaarse buitengrens van de EU af te sluiten met een hek.

Orbán benoemt bij het spreken over de komst van migranten menigmaal het recht op soevereiniteit van Hongarije; het land moet zelf haar eigen ontwikkeling en richting bepalen, en niemand mag hier inbreuk op doen:

No one has the right to tell us to change – to tell us to live with a substantial and ever-growing Muslim community (Orbán 2015b).

Deze retoriek doet denken aan de situatie bij het Verdrag van Trianon. Net als toen is er een externe macht (nu de EU) die bepaalt dat Hongarije een transformatie met betrekking tot cultureel-etnische samenstelling moet ondergaan. Dit zou volgens Orbán het gevolg zijn van het opgelegde herverdelingsquotum. Zoals genoemd in hoofdstuk 1.1, is ook de lange geschiedenis die Hongarije heeft met moslims voor Orbán reden om zelf te willen bepalen wat hij met deze externe beslissing doet.

DEELCONCLUSIE

Het opgelegde herverdelingsquotum van de EU zorgt ervoor dat de gevoelde dreigingen als wezelijke dreigingen worden ervaren. Deze gevoelde dreiging wordt vergroot in Orbáns retoriek doordat het idee wordt geconstrueerd dat de moslimgemeenschap, die al in kwantitatieve zin wordt vergroot in Hongarije, drastisch en snel zal groeien. Een grote moslimgemeenschap brengt volgens Orbán een symbolische dreiging met zich mee voor het

'zelf', omdat deze gemeenschap hun cultuur en manier van leven niet aan kunnen én willen passen aan de eigen christelijke waarden. Volgens ITT resulteren symbolische dreigingen in negatievere houdingen jegens in dit geval de (moslim)migranten. De symbolische dreigingen spelen, zoals het onderzoek van Velasco González et al. (2008) naar voren bracht, een rol tussen (etnische, in dit geval Magyar) *in-group* identificatie en het ontwikkelen van anti-moslim vooroordelen.

Daarnaast wordt de (moslim)migrant in Orbáns retoriek geconstrueerd als een fysieke dreiging voor de Hongaarse bevolking en vrouwen specifiek. Door een negatief en statisch beeld te schetsen van de migrant als gewelddadig (negatieve stereotypering), zou volgens ITT het wantrouwen jegens deze groep kunnen groeien. Er wordt namelijk verondersteld dat deze migranten gewelddadig zijn jegens vrouwen en dat ze zorgen voor meer terrorisme. Deze retoriek, waarin realistische dreigingen worden benadrukt, kan ook leiden tot negatievere houdingen jegens de (moslim)migranten.

CONCLUSIE

In deze scriptie is onderzocht hoe de politieke retoriek van de regerende Fidesz-partij in Hongarije aanzet tot islamofobie. Door een discoursanalyse van Orbán's speeches aan de hand van de *social identity theory* en *integrated threat theory* is duidelijk geworden hoe Orbán het 'zelf' construeert, hoe de (moslim)migrant hier tegenover wordt geplaatst als de 'ander' die een dreiging is voor het 'zelf' en hoe deze dreiging van de 'ander' op het 'zelf' kan resulteren in islamofobie.

De *social identity theory* verklaart hoe Orbán de eigen christelijke Hongaarse identiteit construeert binnen de context van het historisch-christelijke Europa en de EU. Door het proces van sociale vergelijking (tussen Hongarije en het transformerende West-Europa), wordt duidelijk dat Orbán Hongarije door de tijd heen meer is gaan identificeren als Centraal-Europees. Dit is verbonden aan Orbán's doel om het christelijke culturele fundament van Hongarije te beschermen. Om dit te kunnen bewerkstelligen, vindt Orbán dat de liberale waarden zoals vrijheid van beweging losgelaten moeten worden. Ook vindt hij dat er meer focus gelegd moet worden op de christelijke waarden. Deze waarden betekenen volgens Orbán dat je eerst voor je familie en naasten moet zorgen.

De *integrated threat theory* verklaart vervolgens dat de (moslim)migrant geconstrueerd kan worden als de 'ander' die een dreiging is voor het 'zelf'. In Orbán's retoriek komt naar voren dat de culturele waarden van de migranten en een manier van leven onverenigbaar zijn met de eigen christelijke waarden. De retoriek dat Hongarije en Europa overspoeld worden door de migranten voedt met name de angst dat de eigen identiteit verloren zal gaan; zo niet door symbolische dreigingen, dan wel door de dreiging op het fysieke welzijn dat de migranten met zich meebrengen.

Orbán maakt een verschil tussen de moslims die al lange tijd in Hongarije wonen en werken en de moslimmigranten die nu in Hongarije en Europa arriveren. De moslims die al lange tijd in Hongarije wonen, worden op een statische manier door Orbán omschreven. Ze zijn rechtmatig naar Hongarije gekomen en dragen iets bij. De moslimmigranten zijn niet welkom en zouden niets bijdragen volgens Orbán. Orbán zegt geen probleem te hebben met de islam, maar dit lijkt slechts het geval te zijn wanneer deze zich buiten de landsgrenzen (en buiten Europa) manifesteert. Orbán legitimeert dit door op te merken dat hij meent dat de

waarden van beiden groepen te contrasterend zijn. Dit zou hij onder andere weten door de lange geschiedenis die Hongarije heeft met de moslimgemeenschap.

Het is opvallend dat de gevoelde dreiging versterkt lijkt te worden door het hervestigingsquotum die ten gevolge van de vluchtelingencrisis in 2015 is opgelegd door de EU. Hoewel Hongarije vanaf 2015 aanzienlijk meer werd geconfronteerd met (moslim)migranten aan zijn (en daarmee Europa's) grenzen, zijn de daadwerkelijke aantallen moslims in het land haast verwaarloosbaar. Zelfs al zouden alle 1294 migranten die door Hongarije opgenomen dienen te worden moslims zijn, dan zou het totale percentage moslims in Hongarije alsnog niet veel hoger komen te liggen dan 1 procent van de totale bevolking. Dit kenmerkt Hongarije als een land van 'islamofobie zonder moslims'.

Orbán spreekt op een generaliserende en statische manier over de christenen (in heel Europa) en de moslims. De kern in zijn retoriek lijkt te zijn dat hij meent dat de waarden van christen en moslims niet verenigbaar zijn (1), de komst van de moslims zal leiden tot het verloren gaan van het 'zelf', haar cultuur en tradities (2) en de (moslim)migranten een fysieke dreiging is wat onder andere de kans op terroristische aanslagen vergroot (3). Door de groep moslims minimaal te houden, of in ieder geval verzet te tonen wanneer er een kans is dat deze groep groter wordt, doet Orbán een poging om deze situaties tegen te gaan.

De discoursanalyse in deze scriptie heeft tot een aantal relevante inzichten geleid. Allereerst betreffende de opkomst van de extreemrechtse politiek in Europa. De anti-migratie retoriek, verbonden aan een negatieve houding jegens de islam en moslims, bedreigt de sociale vrede van Europa. De politieke retoriek bewerkstelligt een klimaat waarin vijandige houdingen tussen groepen ontstaan, mede doordat deze retoriek op een statische manier identiteiten construeert die tegenover elkaar staan. Deze andere identiteiten kunnen een dreiging vormen voor de dominante groep. Deze politieke partijen hebben een polariserend effect in samenlevingen op nationale en, omdat deze politieke partijen op EU-niveau samenwerken, op internationale schaal.

Verder biedt de analyse inzichten wat betreft de opkomst van illiberale democratieën. Zoals duidelijk is geworden in Orbán's retoriek, verlagen liberale waarden volgens hem de levensstandaarden in Europa (1), zorgen deze waarden ervoor dat het christelijke fundament in Hongarije niet beschermd kan worden (2) en verzwakken deze waarden Europa waardoor haar rijkdommen verloren kunnen gaan (3). Orbán zet zich af tegen 'liberale zaken' als universele mensenrechten en vrijheid van beweging omdat deze zaken het 'eigen' volk

nadelig beïnvloeden. Deze retoriek focust allereerst op het beschermen van de eigen welzijn. Het dreigende gevaar hierbij is de teloorgang van vrijheden en mensenrechten. Een verder onderzoek naar het opkomen van de illiberale democratie in Hongarije en andere landen zou interessante inzichten kunnen bieden.

Orbán's beroep op het christelijke fundament van Europa is hier nauw aan verbonden. Orbán zet namelijk de christelijke waarden tegenover de liberale waarden en meent dat het loslaten van liberale waarden kan leiden tot het versterken van het christelijke fundament. Interessant in Orbán's retoriek is zijn wens dat het christelijke fundament in geheel Europa wordt versterkt (1). Ook meent hij dat hij in West-Europa een transformatie van dit fundament waarneemt door de komst van moslims (2). Daarnaast voelt hij zo'n grote dreiging, waardoor Hongarije volgens hem zomaar nog eens het enige land zou kunnen zijn in Europa dat dit christelijke fundament zou kunnen bewaren (3).

Als laatst heeft de analyse inzichten geboden in het fenomeen 'islamofobie zonder moslims'. Hongarije heeft een unieke geschiedenis met de moslimbevolking door zijn lange overheersing door de Ottomanen. Het is daarom lastig om Hongarije te vergelijken met landen waar hetzelfde fenomeen waarneembaar is. Het fenomeen van de overschatting van het aantal moslims wat in dit geval in Hongarije woonachtig is – ondanks dat de islam een vrijwel onzichtbare religie is – is daarbij wel in meerdere landen op te merken. Vooral het (geconstrueerde) gevoel van dreiging dat deze (al overschatte) aantallen fors en snel zullen groeien, leidt tot het ontstaan van een omgeving waarin anti-moslim en anti-islam retoriek gemakkelijker tot stand kan komen.

Voor een vervolgonderzoek zou het interessant zijn om meer van Orbán's speeches te analyseren – ook van *voor* de vluchtelingen crisis – om op die manier te onderzoeken of er een verschil in niveau van dreiging waarneembaar is. Daarbij is het ook interessant om te onderzoeken welke internationale parallellen er te trekken zijn met de stijlen van leiders als Erdogan in Turkije, Trump in de Verenigde Staten en Putin in Rusland.

BIBLIOGRAFIE

Primaire bronnen

- Orbán, V. 2015a. "Viktor Orbán's speech at the 14th Kötcse civil picnic." Speech gehouden op 5 September 2015 te Kötcse. Geraadpleegd op 20 mei 2019. <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches?items=30&page=21>.
- Orbán, V. 2015b. "Victor Orbán's speech at a meeting of the heads of Hungary's diplomatic mission abroad." Speech gehouden op 7 september 2015 te Boedapest. Geraadpleegd op 20 mei 2019. <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/viktor-orban-s-speech-at-a-meeting-of-the-heads-of-hungary-s-diplomatic-missions-abroad>.
- Orbán, V. 2018a. "Viktor Orbán's 'State of the Nation' address." Speech gehouden op 18 februari 2018 te Boedapest. Geraadpleegd op 20 mei 2019. <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/viktor-orban-s-state-of-the-nation-address>.
- Orbán, V. 2018b. "Prime Minister Viktor Orbán's address after swearing the prime-ministerial oath of office." Speech gehouden op 10 mei 2018 te Boedapest. Geraadpleegd op 20 mei 2019. <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-address-after-swearing-the-prime-ministerial-oath-of-office>.
- Orbán, V. 2019. "Prime Minister Viktor Orbán's 'State of the Nation' address." Speech gehouden op 10 februari 2019 te Boedapest. Geraadpleegd op 20 mei 2019. <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-state-of-the-nation-address-2019>.
- Rpmackey. "Viktor Orban News Conference, Sept. 3, 2015". Gefilmd op 3 september 2015. Youtube video, 44:52. Gepost op 3 september 2015. Geraadpleegd op 1 juni 2019. <https://youtu.be/KiukB9EGEoQ>.

Secundaire bronnen

- Bayraklı, E., en F. Hafez, reds. 2016. *European Islamophobia Report 2015*. Istanbul: SETA.
- Bleich, Erik. 2012. "Defining and Researching Islamophobia." *Review of Middle East Studies* 46, no. 2 (Winter): 180-189.
- Cralley, E.L., en B.R. Weltzler. 2008. "From Cooperative Intergroup Contact to Personal Motivation: A Social Psychological Perspective on Promoting a More Inclusive Worldview." In *Global Community: Global Security*, volume 198, geredigeerd door R.E. Osborne and P. Krise, 187-216. Amsterdam: Rodopi.
- Croucher, S.M. 2013. "Integrated Threat Theory and Acceptance of Immigrant Assimilation: An Analysis of Muslim Immigration in Western Europe." *Communication Monographs* 80, no. 1: 46-62.
- Goździak, E.M., en P. Márton. 2018. "Where the Wild Things Are: Fear of Islam and the Anti-Refugee Rhetoric in Hungary and in Poland." *Central and Eastern European Migration Review* 7, no. 2: 125–151.
- Hafez, F. 2018. "Street-Level and Government-Level Islamophobia in the Visegrád Four Countries." *Patterns of Prejudice* 52, no. 5: 436-447.
- Hogg, M.A. 2006. "Social Identity Theory." In *Contemporary Social Psychological Theories*, geredigeerd door P.J. Burke, 111-136. Stanford: Stanford University Press.
- Ipsos MORI. 2016. "Perils of Perception 2016." Geraadpleegd op 5 juni 2019.
<https://www.ipsos.com/sites/default/files/migrations/en-uk/files/Assets/Docs/Polls/ipsos-mori-perils-of-perception-charts-2016.pdf> .
- Kalmar, I. 2018. "Islamophobia in the East of the European Union: An Introduction." *Patterns of Prejudice* 52 (5): 389-405.
- Muis, A. 2019. "Bestaat Er een Illiberale Wereldorde?" *Clingendael Spectator*, 13 maart 2019.
<https://spectator.clingendael.org/nl/publicatie/bestaat-er-een-illiberale-wereldorde>
- Pap, N., en V. Glied. 2017. "The Hungarian Border Barrier and Islam." *Journal of Muslims in Europe* 6: 104-131.
- Perocco, F. 2018. "Anti-Migrant Islamophobia in Europe: Social Roots, Mechanisme and Actors." *REMHU: Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana* 26, no. 53 (Aug): 25-40.
- Schafft, K.A., en L.J. Kulcsár. 2015. "The Demography of Race and Ethnicity in Hungary." In *The International Handbook of the Demography of Race and Ethnicity*. International

- Handbooks of Population*, volume 4, geredigeerd door R. Sáenz, D. Embrick and N. Rodríguez, 553-573. Dordrecht: Springer.
- Sereghy, Z. 2016. "Islamophobia in Hungary: National Report 2015." In *European Islamophobia Report 2015*, geredigeerd door E. Bayraklı en F. Hafez, 223-238. Istanbul: SETA.
- Sereghy, Z. 2017. "Islamophobia in Hungary: National Report 2016." In *European Islamophobia Report 2016*, geredigeerd door E. Bayraklı en F. Hafez, 255-272. Istanbul: SETA.
- Sereghy, Z. 2018. "Islamophobia in Hungary: National Report 2017." In *European Islamophobia Report 2017*, geredigeerd door E. Bayraklı en F. Hafez, 305-324. Istanbul: SETA.
- Stephan, W.G., en C.W. Stephan. 1996. "Predicting Prejudice." *International Journal of Intercultural Relations* 20, no. 3/4: 409-426.
- Spears, R. 2011. "Group Identities: The Social Identity Perspective." In *Handbook of Identity Theory and Research*, geredigeerd door S.J. Schwartz et al., 201-224.
- Taylor, D.M., en F.M. Moghaddam. 1987. *Theories of Intergroup Relations: International Social Psychological Perspectives*. Westport: Praeger.
- Uenal, F. 2016a. "Disentangling Islamophobia: The Differential Effects of Symbolic, Realistic, and Terroristic Threat Perceptions as Mediators Between Social Dominance Orientation and Islamophobia." *Journal of Social and Political Psychology*, 4: 66-90.
- Uenal, F. 2016b, "The "Secret Islamization" of Europe: Exploring Integrated Threat Theory for Predicting Islamophobic Conspiracy Stereotypes." *International Journal of Conflict and Violence* 10, no. 1: 93-108.
- Velasco González, K., M. Verkuyten, J. Weesie en E. Poppe. 2008. "Prejudice Towards Muslims in the Netherlands: Testing the Integrated Threat Theory." *British Journal of Social Psychology* 47: 667-685.
- Vukovich, G. 2018. "Mikrocensus 2016 – 12. Nemzetiségi Adatok." Központi Statisztikai Hivatal, 7 december 2018. Geraadpleegd op 21 mei 2019. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocensus2016/mikrocensus_2016_1_2.pdf.
- Waterbury, M.A. 2010. *Between State and Nation: Diaspora Politics and Kin-State Nationalism in Hungary*. New York: Palgrave Macmillan.